

SOCIAL DIVERSITY AND GENEALOGICAL CONSCIENCE AT THE MIDDLE OF THE 18TH CENTURY REFLECTED IN THE SPECIAL OBITUARIES OF DOLJEȘTI MONASTERY

Mihai-Bogdan Atanasiu, PhD, "Al. Ioan Cuza" University of Iași

Abstract: *Written by monk Nathanail Demianovschi from Putna, between 1758-1759, the two major obituaries of the hermitage Doljești in Neamt County contain a lot of information on the history of social, political and cultural life of the time. These manuscripts contain several hundred names of benefactors of the sanctuary, meticulously ordered according to families, genealogical succession and depending on social status. Based on these historical sources, in the present study we intend to show how the founding act, the essential gesture for obtaining salvation of the soul, was a binder in the social diversity of Moldavia in the middle of the eighteenth century, gathering around the same holy place the good deeds of both the laity, from princes, high or low rank boyars to petty merchants or ordinary people, as well as the clergymen, from the country metropolitans, bishops, abbots, priests, to the most humble monks and nuns. By knowing the structures of kinship and genealogy consciousness of representatives of these groups we can determine how lineage solidarity was reflected in the political life of the Principality.*

Keywords: *social diversity; genealogy consciousness; obituary; prosopography; hermitage Doljești.*

Înființarea obștii monahale de la Mănăstirea Doljești, precum și înzestrarea și bunăstarea viețuitorilor ei au fost principalele obiective ale ieromonahului Dionisie Hudici, unul dintre discipolii și fii duhovnicești ai mitropolitului Iacov Putneanul. Istoria acestei viețuiri monahale, una dintre puținele ctitorii moldovenești din veacul al XVIII-lea¹, precum și activitatea întemeietorului acesteia sunt, îndeobște, cunoscute² și nu constituie subiectul rândurilor de față. În linii generale, putem aminti aici faptul că mănăstirea este amplasată pe moșia Doljești, din ținutul Romanului, toponim de la care și-a primit numele. Aici, pe locul (sau în apropierea) unei mai vechi obști de călugări, fostul medelnicer Dimitrie Hudici, tuns la Mănăstirea Putna în cinul monahal, ca rasofor (Daniil), cândva în intervalul 28 aprilie – 21 iulie 1752, a ridicat câteva chilii și o biserică de lemn căreia i-a hotărât hramul Sfântului

¹ Toma Gh. Bulat, *O ctitorie târzie: mănăstirea Doljești-Roman*, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei”, XVI, nr. 11-12, 1965, p. 611-629.

² Mihai-Bogdan Atanasiu, *Un monah putnean din Țara de Jos: Dionisie Hudici*, în „Analele Putnei”, IX, 2013, 1, p. 183-193; idem, *Testamentele familiei Hudici din secolul al XVIII-lea*, în „Studii și Materiale de Istorie Medie”, XXXII, 2014, p. 317-336.

marelui ierarh Nicolae³. Gândul său s-a materializat în anul 1753, după ce a reușit să adune, prin schimburi, cumpărături și donații de la rude, cele mai multe dintre părțile satului strămoșesc, fărâmițat excesiv⁴. Având binecuvântarea ierarhului locului, Ioanichie, episcopul Romanului și susținerea întâistătătorului țării, mitropolitul Iacov, care între timp l-a călugărit, l-a hirotonit și l-a numit stareț al noii obști, în anul 1754 ieromonahul Dionisie Hudici a început să caute sprijin financiar pentru ridicarea unei biserici de piatră⁵. Atunci, după propria-i mărturisire, „milostivul și înduratul D(umne)zău, Cel ce știe gândurile inimii și privește la cele din lountru cu proniia Sf(i)nții Sale, au dat gând bun în inima preacinstiului întru bl(a)gocestivii boiari, dum(nealui) Vasilie Ruset hatman, ca să facă întru numele Sf(i)nteii Troițe, de piatră, acest lăcaș”⁶. Lucrările au început în anul 1759 și au durat cinci ani, noua zidire fiind sfințită în anul 1764⁷. Între timp, după modelul inițiat de Iacov la Mitropolie în 1754⁸ și îmbunătățit la Putna în 1756⁹, Dionisie Hudici și-a dorit și pentru ctitoria sa un pomelnic al fericiților ctitori pentru că, „văzind și alții din bl(a)gorodnicii boeari și creștini rânduieala pomenirilor și începerea Sf(i)nteii bisereci, s-au îndemnat de au agiutat și agiută, întărind și miluind cu moșii, țigani, vin și vii și cu altele cât le-au dat putința”¹⁰. Misiunea de redactor a fost încredințată ieromonahul putnean Nathanail Dreteanovschi¹¹, cel care, între anii 1758 și 1763, a realizat cinci pomelnice pentru Mănăstirea Doljești, dintre care două mari, numite *Sinodice*¹², ținute în grija stăreției, și altele trei – un pomelnic mic¹³ și două

³ Idem, *Testamentele familiei Hudici...*, p. 323-324.

⁴ Idem, *Un monah putnean...*, p. 188,

⁵ Idem, *Testamentele familiei Hudici...*, p. 324.

⁶ Biblioteca Centrală Universitară din Iași, Colecția Carte rară, Ms. nr. 104, f. 3^v (în continuare: BCU, Iași).

⁷ Idem, *Un monah putnean...*, p. 189-190.

⁸ Cf. Ștefan S. Gorovei, *Istorie putneană imaginară în pomelnicul Mitropoliei Moldovei*, în „Analele Putnei”, IX, 2013, 2, p. 75-92. Manuscrisul se află la Biblioteca Academiei Române (ms. rom. 1567).

⁹ Monah Alexie Cojocaru, *Pomelnicul Mănăstirii Putna (1756)*, în „Analele Putnei”, VIII, 2012, 2, p. 167-398.

¹⁰ BCU, Iași, Ms. nr. 104, f. 3^v.

¹¹ Pentru viața și activitatea ieromonahului Putnean vezi și Mihai-Bogdan Atanasiu, *Un colaborator al lui Iacov Putneanul: ieromonahul Nathan(ail)*, în „Analele Putnei”, V, 2009, 1, p. 309-352; idem, *Testamente de monahi putneni din secolul al XVIII-lea*, în „Analele Putnei”, VI, 2010, 1, p. 181-183; 192-194; idem, Mihai Mîrza, *Pomelnicul Bisericanilor scris la Mănăstirea Putna*, în „Analele Putnei”, V, 2009, 2, p. 121-306; Alexandru Pînzar, Ștefan S. Gorovei, *Un pomelnic sucevean și autorul său putnean*, în „Analele Putnei”, V, 2009, 2, p. 307-428; Monah Alexie Cojocaru, *Pomelnice din Mănăstirea Putna*, în „Analele Putnei”, VIII, 2012, 1, p. 125-185; idem, *Pomelnicul Mănăstirii Putna*, p. 167-398; Ștefan S. Gorovei, *Istorie putneană imaginară...*, p. 77-78; Andrei Eșanu, *Întregiri la Pomelnicul mănăstirii Sihăstria Putnei*, în idem, *Univers cultural în Moldova (sec. XV-XIX). Studii*, Chișinău, 2013, p. 103-121.

¹² *Sinodic, adică Pomelnicul al sf(â)ntului schit al Doljeștilor care iaste în ținutul Romanului, preste Sirét, din sus de târg* (BCU, Iași, Ms. nr. 114 – datat cu anul 1758) și *Sinodic, adecă Pomelnic al*

Litiarii, pentru uzul curent din biserică¹⁴. Dintre acestea, de interes pentru analiza noastră este, în principal, pomelnicul mare redactat în anul 1759.

Aceste pomelnice, care însumează câteva sute de pagini, sunt scrise lizibil cu frumoase slove chirilice care imită tiparul. Redactorul a împărțit fiecare pagină a pomelnicului în două coloane: pe cea din stânga, a scris numele donatorilor-ctitori, iar pe cea din dreapta, diverse date biografice ale acestora, precum și informații despre familiile din care proveneau sau ce au dăruit sfântului lăcaș, oferind scrierii sale caracteristicile unei adevărate cronică a așezământului. Astfel, găsim că aceste manuscrise ne oferă sute de nume, corect ordonate pe familii, ale unor personaje care au trăit în veacurile XVII-XVIII, și care trebuiau pomenite, în zilele cuvenite, la sfintele slujbe. Despre importanța de netăgăduit a acestui tip de izvor istoric s-au pronunțat deja, în mai multe rânduri, alți cercetători¹⁵, însă modul în care au fost alcătuite cele avute în vedere aici, aduc în discuție câteva chestiuni mai puțin abordate în istoriografia noastră: actul ctitoricesc ca liant în diversitatea socială a Moldovei de la mijlocul veacului al XVIII-lea; conștiința genealogică și solidaritatea de neam din jurul ctitoriei¹⁶.

Sf(â)ntului schit al Doljeștilor, carele iaste în ținu<tu>l Romanului, preste Surétiu, din sus de Roman (BCU, Iași, Ms. nr. 104 – datat cu anul 1759).

¹³*Pomélnic mic al sf(â)ntului schit al Doljeștilor ce s-au scos pe scurt din pomelnecul cel mare întru carele sînt scrisă numele fericîților și pururea pomenîților ctitorilor și făcătorilor de bine acestui sf(â)nt locaș* (BCU, Iași, Ms. nr. 58 – datat cu anul 1763).

¹⁴*Litiariu al sf(â)ntului schit al Doljeștilor, făcut pre céle 6 zile a săptămânii, întru carele sînt scrise numele fericîților răposaților ctitorilor și făcătorilor de bine acestui sf(â)nt lăcaș* (Biblioteca Academiei Române, Colecția Manuscrise, ms. rom. 529 – datat cu anul 1759) și *Litiariu și pomélnic al sf(â)ntului schit Doljeștii* (BCU, Iași, Ms. nr. 57 – nedatat, a. 1763).

¹⁵ Vezi de pildă Dumitru Agache, *Pomelnicele bisericesti. Valoarea documentară și semnificație istorică*, în volumul *Credință și cultură în Moldova*, III. *Cultură creștină și simțire românească*, tipărit cu binecuvântarea Înalt Prea Sfințitului Daniel, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei, Iași, 1995, p. 5-12; Dimitre Onciul, *Vechile pomelnice ca izvoare istorice*, în idem, *Studii de istorie*, studiu introductiv, îngrijire de ediție și note de Aurelian Sacerdoțeanu, București, 1971, p. 262-266; Scarlat Porcescu, *Pomelnicul triptic de la mănăstirea Moldovița*, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei”, XXXIX, 1963, 7-8, p. 530-532.

¹⁶ Pentru semnificațiile actului ctitoricesc, drepturile întemeietorilor de fundații religioase vezi, de pildă, Gheorghe Cronț, *Dreptul de ctitorire în Țara Românească și Moldova. Constituirea și natura juridică a fundațiilor în Evul Mediu*, în „Studii și materiale de istorie medie”, IV, 1960, p. 77-116; Maria Crăciun, *Semnificațiile ctitoririi în Moldova medievală. O istorie socială a religiei*, în *Național și în istoria românilor. Studii oferite prof. dr. Șerban Papacostea cu ocazia împlinirii a 70 de ani*, București, 1998, p. 137-171; Voica Pușcașu, *Actul de ctitorire ca fenomen istoric în Țara Românească și Moldova până la sfârșitul secolului al XVIII-lea*, București, 2001; Gheorghe Băileanu, *Dreptul de ctitorire în Moldova*, extras din „Buletinul Institutului de Istoria Românilor „A.D. Xenopol”, nr. 3, Iași, 1942; Ieromonah Dosoftei Dijmărescu, *Suveranul ctitor de mănăstire*, în vol. *Dragomirna și ctitorii ei. Actele Colocviului din 20-23 iulie 2009*, Sfânta Mănăstire Dragomirna, 2014, p. 449-462.

Așa cum vom arăta cu exemple la rândul cuvenit, analiza pomelnicului Doljeștilor aduce în discuție o realitate mai greu sesizabilă cu ajutorul altor tipuri de izvoare, și anume, solidaritatea unor personaje aparținând celor mai diverse categorii sociale care conlucrează, prin actul lor de pietate, la bunăstarea lăcașului, finalitatea gestului lor fiind întotdeauna aceeași – mântuirea sufletului. Astfel, această împreună-lucrare la care contribuie, deopotrivă, domni, ierarhi, mari și mici boieri, mazili, egumeni, preoți, monahi și monahii, negustori (greci și alogeni), meșteșugari, oameni de casă sau servitori, constituie o relație, un dialog pe principii de egalitate între toți creștinii în fața lui Dumnezeu.

Un alt aspect asupra căruia vom insista îl constituie un capitol important al istoriei mentalităților, și anume conștiința genealogică și modul în care aceasta este reflectată în paginile pomelnicului Doljeștilor. În istoriografia noastră s-a arătat deja faptul că în spațiul românesc genealogia avea o finalitate practică legată, în special, de stăpânirea unui patrimoniu reprezentat de pământ, bani, bunuri sau putere¹⁷. Pomelnicele completează această imagine general valabilă pentru Țările Române, adăugând și ideea unei conștiințe genealogice observabile în legătură cu cei ce trebuiau pomeniți la sfintele slujbe, rubedenii ale ctitorilor atât pe verticală (ascendenți și descendenți), pe linie masculină și feminină, cât și pe orizontală. Nu de puține ori și deloc întâmplător, pe principiul conștiinței înrudirii, unele dintre neamuri erau cooptate să participe efectiv la actul ctitoricesc. Astfel, găsim că pomelnicele, în general¹⁸, și, prin structura lor, cele avute în vedere de noi aici, în mod special, valorifică, în unele cazuri, cunoștințe ce nu se recompun pe curgerea unei stăpâniri. Predoslovia pomelnicului ne confirmă și faptul că binefăcătorii lăcașului au făcut o selecție voită a celor care urmau a fi pomeniți căci, unii „ș-au scris numai numele sale și a părinților săi, încheind mai gios cu acest cuvânt așa: «și pre fii și părinții și tot neamul său și pre cei ce slujesc și le-au slujit lor» având credința și știința Scripturii, lăsând [...] numele fiilor și moșilor și strămoșilor și a tot neamul lor, la mila nevăzutului și neajunsului D(u)mnezău [...]. Iară alții, voind așa, au scris numele sale, și a fiilor, și a fraților, și a părinților, și socri, și unchi și alte neamuri”¹⁹.

¹⁷ Maria Magdalena Székely, *Structuri de familie în societatea medievală moldovenească*, în „Arhiva Genealogică”, IV (IX), 1997, 1-2, p. 112.

¹⁸ Eadem, *Schitul Drăgușanul. Datorie creștinească și conștiință genealogică în actul de ctitorire*, în vol. *Istoria: utopie, amintire și proiecte de viitor. Studii de istorie oferite Profesorului Andrei Pippidi la împlinirea a 65 de ani*, editori Radu G. Păun, Ovidiu Cristea, Iași, 2013, p. 40.

¹⁹ BCU, Iași, Ms. nr. 104, f. 4^v.

Astfel, dacă însemnele heraldice și necropola familiei, unde putea fi admirat portretul votiv al înaintașilor și unde se înmormântau mai multe generații succesive, au perpetuat ideea de rudenie între membrii familiilor din sfera elitelor²⁰, cultul morților, prin atenția acordată pomenilor și parastaselor și înscrierea în pomelnice, constituie o formă de manifestare a conștiinței genealogice regăsită și în cadrul altor categorii sociale. În consecință, în manuscrisul nostru apare ca evidentă diversitatea socială și etnică în cadrul acelorași familii în care, printre neamurile mari „s-au strecurat” neamuri mărunte, printre cele mai mărunte „s-au strecurat” mazili, slujbași domnești, răzeși, negustori, iar prin toate acestea apar frecvent greci și oameni ai Bisericii dinăuntru ori dinafara cinului monahal. Un alt aspect ce poate fi remarcat în paginile manuscrisului nostru îl reprezintă femeia ctitor și, implicit, conștiința genealogică la femei atât în raport cu neamul din care făcea parte, cât mai ales, cu cel în care intrase după căsătorie²¹.

Analiza amănunțită a celui mai important dintre pomelnicele Doljeștilor, a scos la iveală faptul că ordinea inițială în care au fost înscriși binefăcătorii lăcașului nu era deloc întâmplătoare. Astfel, în cuprinsul manuscrisului am identificat trei grupuri de ctitori: primul, a donatorilor apropiați hatmanului Vasile Ruset; al doilea, care îi include pe apropiații ieromonahului Dionisie Hudici și al treilea, cel mai consistent, format din binefăcători care aparțineau micii boierimii, mazililor și diverselor categorii socio-profesionale ale vremii. Înainte de toate, trebuie precizat faptul că toți aceștia și-au câștigat calitatea de ctitor ca urmare a unor danii ce au reprezentat gesturi eminentemente religioase.

Cum se întâmpla de obicei, pomelnicul ctitorilor începe cu domnia Moldovei, însă dintre aceștia au fost selectați doar doi, Constantin Racoviță²² și Constantin Mavrocordat²³, alți câțiva fiind pomeniți doar ca rubedenii ale unora dintre ctitori²⁴. Constantin vodă Racoviță a căpătat dreptul de a fi pomenit pentru că „au dat întâi carte de milă când s-au început acest schit de lemn”²⁵. Alături i-au fost trecute doamna Soltana și, probabil, o fiică, omonimă acesteia; părinții: Mihai vodă și doamna Ana; fii și nurori: Ștefan, Ruxandra; Ioniță,

²⁰ Maria Magdalena Székely, *Structuri de familie...*, p. 114-115.

²¹ Vezi în acest sens și *ibidem*, p. 116.

²² BCU, Iași, Ms. nr. 104, f. 9^f.

²³ *Ibidem*, f. 10^f.

²⁴ Mihai Racoviță, tatăl lui Constantin vodă (*ibidem*, f. 9^f), Scarlat Ghica, cumnat al aceluiași ctitor (*ibidem*), Constantin vodă Duca (*ibidem*, f. 27^f), Nicolae Mavrocordat, tatăl lui Constantin vodă (*ibidem*, f. 10^f), Constantin Duca, bunic marelui vistiernic Aristarh Hrisoscolevu (*ibidem*, f. 27^f), Ioan Theodor Calimah, unchi marelui paharnic Ioan Calmăș (*ibidem*, f. 40^f) și a lui Enacache Calmăș (*ibidem*, f. 51^f).

²⁵ *Ibidem*, f. 9^f.

Smaranda; Mihai, Efrosina și trei cumnați cu soțiile lor: Scarlat Ghica vodă, Anastasia; Grigoraș Costache, vel comis, Ruxandra; Arăpache, vel spătar, Ecaterina²⁶. În schimb, Constantin vodă Mavrocordat a câștigat calitatea de ctitor doar pentru că soția sa, doamna Ecaterina, era o Rusetescă, vară dreaptă a ctitorului. Astfel, găsim că pe fila pomenirilor sunt trecute rudele doamnei²⁷: părinții, marele vornic Constantin Ruset și Anița (monahia Ana), bunicii paterni: vornicul Iordache Ruset și Safta [Racoviță²⁸] și cei materni: hatmanul Lupu Bogdan și Ruxandra [Cantemir²⁹].

Din afara grupului de înrudiri, în continuarea pomelnicului domnilor, apar menționați trei ierarhi care, pe lângă binecuvântări și sprijin duhovnicesc, au dăruit și importante sume de bani. Prezența lor aici este importantă atât din perspectiva stabilirii gradului de implicare a ierarhilor în actul ctitoricesc, cât și din cea genealogică, știut fiind faptul că ascendența arhierilor din acea vreme este, în unele cazuri, mai dificilă de stabilit. Primul dintre aceștia este mitropolitul Iacov Putneanul, alături de părinții săi, ieroschimonahul Adrian și monahia Mariana³⁰. Al doilea este Ioanichie episcopul Romanului, alături de părinții ierei Tudor și Ioana și un frate, ieromonahul Nicolae³¹. Cel de-al treilea este Inochentie episcopul Hușilor, alături de părinții: monah Dosoftei și monahia Varvara³².

Primul grup de ctitori începe cu însuși hatmanul Vasile Ruset care, „întru vécinica pomenirea sa și a fiilor și a tot neamul dum(nealui), dintru începutul zidirii easte cel dintâi ctitor, cheltuitor și ajutătoriu acestui D(umne)zăesc lăcaș”³³. Cum era de așteptat, acest grup este constituit, în mare măsură, din reprezentanții celor mai de seamă dintre neamurile vremii în care sunt amestecați boieri de țară cu alții din familiile grecești împământenate deja. Analiza genealogică a acestora trădează faptul că prezența lor printre ctitori nu este deloc întâmplătoare, ci toți sunt îndeaproape înrudiți între ei și, implicit, cu hatmanul Ruset. În acest caz observăm cum conștiința genealogică din cadrul acestui eșantion de ctitori este cristalizată în jurul solidarității de neam, în virtutea căreia, la chemarea hatmanului, rubedeniile sale au

²⁶*Ibidem.*

²⁷*Ibidem*, f. 10^r.

²⁸ Fiica marelui logofăt Nicola Racoviță și a Mariei, fiica lui Lupu Balș (Nicolae Stoicescu, *Dicționar al marilor dregători din Țara Românească și Moldova (sec. XIV-XVII)*, București, 1971, p. 431, 436).

²⁹ Fiică lui Constantin vodă Cantemir și a celei de a doua soție, Maria Bîia (Ștefan S. Gorovei, *Cantemireștii – Eseu genealogic*, în vol. *Dimitrie Cantemir (1673-1723), principe român și cărturar european*, Iași, 2003, p. 28-30, 93-95).

³⁰ BCU, Iași, Ms. nr. 104, f. 14^r.

³¹*Ibidem*, f. 16^r.

³²*Ibidem*, f. 18^r.

³³*Ibidem*, f. 20^r.

contribuit la bunăstarea lăcașului. Cum toți acești contribuitori aveau deja ctitorii familiale în care erau pomenite generații întregi de antecesorii, în pomelnicul Doljeștilor s-au limitat la a fi înscriși reprezentanții a cel mult patru-cinci generații.

Hatmanul Vasile Ruset este trecut alături de „jupânele sale, Safta, fiica răposatului Balș, vel vor(nic) și Ilinca, fiica Catargiului, vel logofăt”³⁴. Apoi tatăl său, Iordache Ruset Cilibiul cu jupânele sale: Safta, fiica hatmanului Antiohie Jora, mama ctitorului, și Maria, fiica vornicului Ion Sturza. Urmează bunicii săi, Lascarache Ruset și Maria, fiica lui Iacomî vîstiernic³⁵. Nu sunt uitați nici cei patru socri: din prima căsătorie – marele logofăt Ilie Catargiu și Safta, fiica hatmanului Lupu Bogdan, iar din a doua căsătorie – marele vornic Iordache Balș și Anița, fiica hatmanului Dumitrașcu Racovița³⁶.

Urmează trei dintre copiii săi: Lascarache, cu soția Ecaterina³⁷, fiica greului Ianculeo³⁸; Ilie, cu soția Maria, fiica spătarului Iordache Cantacuzino Deleanul³⁹ și Iordache, cel care s-a călugărit la Doljești cu numele Iorest, mănăstire căreia, la 27 mai 1764, și-a donat întreaga avere⁴⁰.

Pe fila următoare este menționată dania lui Iordache Ruset, unul dintre nepoții de frate ai ctitorului. Alături de acesta apar părinții – marele stolnic Constantin cu soția Anastasia, fiica spătarului Iordache Cantacuzino Pașcanu și bunicii, Iordache Ruset Cilibiul cu soțiile Safta [Jora] și Maria [Sturza]⁴¹.

Alte rudeni de seamă ale Rusetesților, prezenți printre ctitorii de la Doljești, au fost Cantacuzinii. Din ramura Deleanu⁴² ctitori au fost frații Ioan Cantacuzino, împreună cu soția sa Zoița, fiica marelui dragoman Alexandru Exaporitul și cu fiul lor Matei⁴³, și Iordache Cantacuzino, împreună cu soția sa Casandra, fiica lui Nicolae Costin și a Anastasiei Ruset⁴⁴,

³⁴*Ibidem*.

³⁵ General R. Rosetti, *Familia Rosetti*, vol. I, București, 1938, p. 34. Numele acestei jupâne era necunoscut autorului monografiei Rusetesților, dar și autorului dicționarului marilor dregători realizat trei decenii mai târziu (Nicolae Stoicescu, *Dicționar...*, p. 438).

³⁶ BCU, Iași, Ms. nr. 104, f. 20^f.

³⁷*Ibidem*, f. 20^v.

³⁸ General R. Rosetti, *Familia Rosetti*, p. 83.

³⁹*Ibidem*, p. 84.

⁴⁰*Ibidem*, p. 85.

⁴¹ BCU, Iași, Ms. nr. 104, f. 21^f.

⁴²*Ibidem*, f. 23^f.

⁴³ Ulterior, ce o altă mână, alături de Matei apare menționată și soția sa Ralu, fiica lui Alexandru vodă Calimachi (*ibidem*).

⁴⁴ Anastasia era fiica lui Iordache Ruset și a Saftei Racovița (General R. Rosetti, *Familia Rosetti*, p. 60). Soțul acesteia, jicnicerul Nicolae, a fost fiul lui Ion Costin, și nepot marelui cronicar Miron Costin

cu fiul lor Șerban. Alături de ei au fost trecuți și părinții: ieroschimonah Gheorghie, în persoana fostului mare logofăt Iordache Cantacuzino, tuns în schima monahală, și soția acestuia Ecaterina.

Din ramura Pașcanu⁴⁵ este menționat marele spătar Iordache Cantacuzino, cu soția sa monahia Evdochia. Numită din mirenle Ecaterina, această jupâneasă, văduvă de aproape două decenii⁴⁶, împreună cu fiul Ioan, a făcut dania către Doljești. Acest fapt explică de ce, după numele socrilor, marele spătar Iordache Cantacuzino și monahia Elisaveta (Ileana, fiica lui Apostol Catargiu⁴⁷), ea a trecut în pomelnic și pe părinții săi, marele vornic Ioan Paladi și monahia Maria (Nastasia, fiica lui Ion Racoviță⁴⁸).

Din aceleași rațiuni de rudenie cu ctitorul, la Doljești, o substanțială contribuție în bani, vin și țigani a adus-o familia marelui vistiernic grec Aristarh Hrisoscoleu. Donația a fost făcută de soția acestuia Bălașa, fiica logofătului Iordache Cantacuzino Deleanu și doi dintre copii lor: comisul Iordache, trecut alături de Tarsița și Maria, soțiile sale, și Zmaranda, soția paharnicului Nicolae Ruset, văr drept al ctitorului. Descendența lor directă din domni moldoveni nu putea fi trecută cu vederea, fapt pentru care pomelnicul îi amintește pe părinții și pe bunicii vistiernicului Aristarh: Constantin cu soția sa Safta, fiica lui Constantin vodă Duca și a doamnei Anastasia⁴⁹.

Alt mare neam al vremii, nelipsit din pomelnic, este cel al Costăcheștilor. Primul dintre ei, un văr al ctitorului, a fost paharnicul Vasile Costache⁵⁰, cu jupâneasa lui, monahia Elisaveta (Ilinca, fiica spătarului Iordache Cantacuzino Pașcanu⁵¹) și copiii: Constantin, Constantin, Safta, Nastasia, Soltana, Ecaterina, soția lui Alexandru Neculce și Grigoraș cu soția Maria, părintele mitropolitului Veniamin Costache. Urmează părinții paharnicului: Constantin Costache, „ce i s-au zis Negel” cu Ecaterina Ruset, socrilor: Iordache Cantacuzino Pașcanu și monahia Evdochia, apoi bunicii pe linie paternă: Vasile Costache și Ecaterina, o

(Paul Păltănea, *Familia cronicarului Miron Costin și risipirea moșiilor prin descendenți (II)*, în „Arhiva Genealogică”, V(X), 1998, 1-2, p. 97).

⁴⁵ BCU, Iași, Ms. nr. 104, f. 24^r.

⁴⁶ Soțul său nu mai era în viață la 22 august 1740 (Biblioteca Academiei Române, Documente istorice, DCCIII/38).

⁴⁷ Nicolae Stoicescu, *Dicționar...*, p. 366.

⁴⁸ *Ibidem*, p. 424.

⁴⁹ BCU, Iași, Ms. nr. 104, f. 27^r.

⁵⁰ *Ibidem*, f. 29^r.

⁵¹ Elena Monu, *Familia Costache. Istorie și genealogie*, Bârlad, 2011, p. 72; Mihai-Bogdan Atanasiu, *O scrisoare-testament a monahului Ioasaf Cantacuzino (1776)*, în „Opțiuni istoriografice”, X, 2010, 1-2, p. 83).

altă Cantacuzină⁵², și pe cei din linie maternă: Iordache Ruset și Safta Racoviță. De remarcant aici este și faptul că, la finalul acestei enumerări, ctitorul a dorit să fie trecute și patru dintre slugile sale: Savin, Ileana, Ana, Sandu.

Alt binefăcător a fost banul Ilie Costache cu soția sa Anița Sturza⁵³. Acesta a trecut în pomelnic pe părinți: Gavril cu jupânele lui Ilinca, Maria, Parascheva; pe socri: Mihalache Sturza și Anița Buhuș; pe bunicul patern: Vasile Costache cu Ecaterina Cantacuzino și pe bunicul matern: Ioan Sturza cu monahia Sofronie.

Din același neam provenea și aga Iordache Costache cu soția sa Anastasia Racoviță, care au donat mănăstirii o parte a satului Petrești, pe care o aveau de la vornicul Neaniu⁵⁴. În urma actului său a ținut să fie pomeniți părinții, Toader Costache și Maria Catargiu⁵⁵; socri: Radu Racoviță și Maria Buhuș⁵⁶; bunicii: Vasile Costache și Ecaterina Cantacuzino, dar și cei din neamul Neaniu de la care avea partea de sat donată: Neaniul, vornic de poartă, Gavril Neaniul, mare stolnic, Costin Neaniul, mare paharnic, Constantin, Ioan, Ancuța.

Acestor trei veri le urmează un unchi, Grigore Costache cu soția sa Ruxandra, fiica lui Mihai vodă Racoviță.⁵⁷

Din pomelnic nu puteau lipsi și alți Rusetesții. Astfel, printre cei care au contribuit semnificativ s-au numărat doi veri ai hatmanului ctitor: paharnicul Nicolae Ruset cu soția sa Zmaranda și Safta Ruset, cu soțul ei paharnicul Enacache Milo. În urma lor sunt pomeniți părinții: Andrei Ruset cu Maria Sturza⁵⁸ și bunicii: Iordache Ruset cu Safta Racoviță.

Din aceeași ramură se trăgea și Nastasia, o mătușă a hatmanului ctitor⁵⁹. Prezența ei aici o explică și pe cea a comisului Ioan Strătilat, membru a unei familii modeste, între ctitorii ce formează această selectă rețea de înrudiri. Acest Ioan Strătilat a fost căsătorit cu Victoria,

⁵² Ecaterina era fiica marelui vistiernic Toderașcu Cantacuzino și a Saftei Boul (Mihai-Bogdan Atanasiu, *Cantacuzinii moldoveni din secolul XVII până la mijlocul secolului XVIII*, în vol. *Familiile boierești din Țara Românească și Moldova. Enciclopedie istorică, genealogică și biografică*, vol. III, *Familia Cantacuzino*, coordonator și coautor Mihai Dim. Sturdza, Editura Simetria, București, 2014, p. 371-373 – sub voce: *Toderașcu Cantacuzino*).

⁵³ BCU, Iași, Ms. nr. 104, f. 30^r.

⁵⁴ *Ibidem*, , f. 31^r.

⁵⁵ Elena Monu, *Familia Costache*, p. 49.

⁵⁶ Maria era fiica lui hatmanului Ion Buhuș (cf. Arhivele Statului București, Fond „Mitropolia Moldovei”, CXLIX/18).

⁵⁷ BCU, Iași, Ms. nr. 104, f. 32^r.

⁵⁸ General R. Rosetti, *Familia Rosetti*, p. 58.

⁵⁹ BCU, Iași, Ms. nr. 104, f. 28^v.

fiica unui Nicolae Costin și a Nastasiei Ruset. Părinții comisului au fost ieroschimonahul Sălăvăstru, egumen al Dragomirnei și monahia Avrămia.

De remarcat este și prezența printre cei apropiați Rusetesților a neamului de greci Vivali. Astfel, găsim printre binefăcători pe paharnicul Petrache Vivali, căsătorit cu Ilinca Racoviță. Locul lor în pomelnic s-a datorat unei alianțe anterioare, jupâneasa Ilinca fiind măritată întâia oară cu Mihalache Ruset, un frate vitreg al hatmanului ctitor. Cu toate acestea, pentru a-și legitima poziția privilegiată, alături de primii săi socri: Iordache Ruset și Maria Sturza, Ilinca și-a trecut spre pomenire toate rubedeniile ilustre din care se trăgea: părinții Radu Racoviță cu Maria Buhuș; bunicii paterni Dumitrașcu Racoviță cu monahia Elisaveta; pe fratele bunicului, Mihai vodă Racoviță; bunicii materni: Ioan Buhuș și monahia Sofronia; trei unchi, cumnați ai mamei sale: Iordache Costache cu Maria, Iordache Balș cu Anița și Mihalache Sturza cu Anița, dar și pe cei care au crescut-o: monahia Martha, Mariuța, Miron. Printre aceștia se regăsesc și părinții lui Petrache Vivali: Ioan cu Ecaterina și alți „greci țarigrădeni, neamurile susnumitului ctitor”: ierodiacon Parthenie Necoletas, Andoniu și Ioan Necoletas, Pandolea, Margarita.

Cel de-al doilea grup de binefăcători ai Doljeștilor, ajunși ctitori aici pe filiera lui Dionisie Hudici, nu este la fel de numeros, însă el este extrem de concludent în ceea ce privește conștiința genealogică, întemeiată în special pe documentele ce atestă stăpânirea pământului. Astfel, Dionisie Hudici înscrie în pomelnic reprezentanți a șase generații de antecesorii de la care a moștenit sau a primit în dar părți din satele Doljești și Fârțești, ținutul Roman, Cordăreni și Săpoteni, ținutul Dorohoi, ce au reprezentat patrimoniul inițial al ctitoriei sale.

Primii pomeniți sunt părinții, Antiohie Hudici și Ileana, urmați de frații săi Vasile, Constantin și sora Ruxandra⁶⁰, măritată cu medelnicerul Pilat⁶¹. Acestora le urmează Andrei Hudici, „ce s-au poreclit Bejan” și Ecaterina, bunicii săi paterni, cei mai îndepărtați antecesorii pe linie masculină despre care Dionisie avea cunoștință. Alta este însă situația în ceea ce privește una dintre ramurile ascendenței sale de pe mamă. Astfel, bunicii materni au fost Ștefan Zărul și Maria Goia, străbunicii s-au numit Dumitrache Goia și Anița Tăutu, stră-străbunicii, Iordache Goia și Maria, iar stră-stră-străbunicii, Dimitrie Goia, mare dregător la

⁶⁰ La data întocmirii pomelnicului, sora sa intrase deja în viața monahală, însă în dreptul numelui său este trecută doar inițiala noului nume „R” (*ibidem*, f. 56^r).

⁶¹*Ibidem*.

începutul veacului al XVII-lea⁶² și Candachia. Important pentru Dimitrie Hudici era faptul că – menționat ca atare în manuscris –, de la Goiești stăpânește în Doljești și Fârțești, iar de la Nicolae Tăutu, părintele străbunicii sale, „să trag Cordărenii și Șipotenii”. Tot aici este amintit și un unchi matern, Lupu Poroțchi cu soția sa, Ecaterina Zărul.

Următoare câteva file ale pomelnicului ajută la reconstituirea unei importante părți a rudelor în linie colaterală (genealogia orizontală) ale ieromonahului Dionisie, iar primul dintre cei menționați este Ștefan Darie, un văr al bunicii sale, de la care avea o jumătate de vad de moară în Doljești⁶³.

Alte părți din același sat au venit de la mai mulți veri ai mamei sale. Unul dintre ei a fost monahul Dosoftei Goia ce apare menționat alături de fratele său Ștefan Goia cu soția Anița, părinții lor Sandu și Anița, de bunicii Dimitrie și Anița, străbunicul Iordache și stră-străbunicul Dumitru Goia⁶⁴. Altă parte de sat a fost donată de Maria, soția lui Ștefan de la vistierie și fiul lor Panaite. Această jupâneasă, fiica unui Andrieș Pascu de la Bârlad, era nora Cristinei Goia și a unui oarecare Sandu⁶⁵. Altă danie consistentă a venit din partea a trei veri de-al doilea ai mamei ieromonahului Dionisie: Șerban Goia cu soția Maria, Sandu Goia și Ileana, măritată cu Ioan Căzac. Toți trei erau fii postelnicului Ioan Goia, nepoți lui Andrei Goia⁶⁶, un frate al străbunicului ieromonahului. Din aceeași ramură au făcut parte și alți veri care au ajutat la întregirea moșiei mănăstirești. Este vorba de Constantin Osmache, „vel negustor” cu soția sa Maria, Dumitru Osmache, „vel negustor”, Ecaterina, soția lui Dumitru Ciornei, cu toții copiii lui Sima și ai Mariei, fiica lui Andrei Goia.

Cel de-al treilea grup de binefăcători trecuți în paginile pomelnicului evidențiază caracterul divers al statutului social și socio-profesional al acestora.

Dintre dregătorii aparținând unor neamuri mărunte ori decăzute la mijlocul veacului al XVIII-lea amintim aici⁶⁷ pe frații Cogălniceanu: marele stolnic Constantin, cu jupănesele sale

⁶²*Documente privind istoria României*, A, Moldova, veacul XVII, vol. II, București, 1953, p. 329-330, nr. 442.

⁶³BCU, Iași, Ms. nr. 104, f. 56^v (mențiune târzie, scrisă de altă mână).

⁶⁴*Ibidem*, f. 58^r.

⁶⁵*Ibidem*, f. 58^v.

⁶⁶*Ibidem*, f. 59^r.

⁶⁷Dintre familiile prezente printre ctitori mai amintim: Canano (*ibidem*, f. 38^r), Buhăescu (*ibidem*, f. 42^r), Calmăș (*ibidem*, f. 51^r), Feștilă (*ibidem*, f. 60^r), Alcazi (*ibidem*, f. 62^r), Coroi (*ibidem*, f. 63^r), Ciutea (*ibidem*, f. 63^v), Buzne (*ibidem*, f. 64^r), Curt (*ibidem*, f. 65^r), Nacu (*ibidem*, f. 66^v), Fedeleşan (*ibidem*, f. 71^r), Buzilă (*ibidem*, f. 73^r), Șendrea (*ibidem*, f. 74^v), Vârnav (*ibidem*, f. 78^r), Cazimir (*ibidem*, f. 78^v).

Safta și Safta, și marele pitar Nicolae cu soția Bălașa. Alături de ei apare un cumnat, Iordache Iurașco, părinții Vasile Cogălniceanu mare căpitan și Ecaterina, precum și socrii stolnicului, Gavriil Cazimit cu Maria și șetrarul Ștefan Iane, dar și socrii paharnicului, Gavril Panaite cu Lupa⁶⁸. Spătarul Ilie Neculce și fratele său, marele paharnic Alexandru cu soția Ecaterina, apar menționați alături de părinții lor vornicul Ioan Neculce, cronicarul cu soția Maria⁶⁹ și socrii paharnicului, Vasile Costache și monahia Elisaveta⁷⁰. Postelnicul Nicolae Bucium apare alături de soția sa Ecaterina și fiul Gheorghe, tatăl, Constantin Bucium, bunicii paterni: Gavriil și Ruxandra și cei materni: Ștefan Milescu și Maria⁷¹. Marele stolnic Toma Luca apare alături de soția sa Maria, părinții: marele vistiernic Ștefan Luca cu soția Maria, bunicii: grămaticul Enache cu soția Ecaterina⁷²; li se adaugă Grigoraș Plotea din Sităței cu soția Iordosia, cei de la care era moșia donată Mănăstirii⁷³. Frații Movilă: ispravnicul Toader, cu soția Nastasia, și comisul Ioan cu soția Zmaranda, trecuți alături de părinții lor, Iordache și Maria, de socrii primului, vistiernul Enache cu Ileana, și socrii celui de-al doilea, Nicolae Iurașcu, „ce i-au zis Ursul”⁷⁴.

Dintre mazili amintim aici pe Ioan Strezescu mazil cu soția Maria și fratele său, Strezescu, împreună cu soția sa Anița, trecuți alături de părinții Toader și Ileana, bunicii Gheorghită și Tudora, socrii lui Ioan, Dumitrașcu Savastios cu Tudora și cumnații Toader și Tacul Savastios⁷⁵. Ioan Ilarion mazil cu Ilinca, soția sa, alături de pe părinți: Ilarion cu Ștefana și socri: Dumitrașco, Zmaranda și, tot un socru, „unchi al jupânesei”, Moisi cu Soltana⁷⁶. Iordache Negruț mazil, „ce-i zic Gavril” cu soția Maria și cu copiii lor, Maria, Ioan Iordache, cu părinții ctitorului, Enache cu Alexandra și cu bunicii, Grigore, „ce i-ai zis Dan” cu Ioana⁷⁷.

Dintre fețele bisericesti se remarcă ctitori precum arhimandritul Misail, egumenul de la Bisericiani, cu o parte din obștea de acolo ieromonahii Sava, Sofronie, Ghedeon, Varlaam, Mihail ierodiacon, Isaia⁷⁸. Ieromonahul Gavriil, egumenul Mănăstirii Răchitoasa, trecut alături de soția sa Magdalena și copila lor Avrămia; părinții Sandu cu Irina; unchiul Zaharia

⁶⁸ BCU, Iași, Ms. nr. 104, f. 37^f.

⁶⁹ Nicolae Stoicescu, *Dicționar...*, p. 351.

⁷⁰ BCU, Iași, Ms. nr. 104, f. 54^f.

⁷¹ *Ibidem*, f. 62^v.

⁷² Vezi pentru înrudirile neamului Luca și cel al cronicarului Ion Neculce, Dumitru Velciu, *Neculce vistiernul, tatăl lui Ion Neculce*, în „Limbă și literatură”, XV, 1967, p. 19-33.

⁷³ BCU, Iași, Ms. nr. 104, f. 69^f.

⁷⁴ *Ibidem*, f. 77^f.

⁷⁵ *Ibidem*, f. 75^v.

⁷⁶ *Ibidem*, f. 76^f.

⁷⁷ *Ibidem*.

⁷⁸ *Ibidem*, f. 49^f.

cămăraș cu Ștefana; bunicii Andrei Măricuța, Petre Măriuța⁷⁹. Ieromonahul Calistrat, starețul Mănăstirii Putna cel în vremea căruia Dionisie a fost călugărit, trecut alături de soția sa Nastasia și copiii Dimitrie, Varvara, Maria, Eftimia⁸⁰; Eftimie, protopopul Focșanilor, cu soția Maria și copiii Grigorie, Ilinca și cu părinții, protopopul Lupu cu Paraschieva⁸¹. Ierei Miron, „ce-i zic popa Nicolae din Odobești, pe numele unui frat(e) al său răposat” cu părinții, protopopul Ștefan cu Apostolia, cu socrii, Vasile Dzălar cu Ruxandra, și cu un cumnat, Mihail Dzălar cu Parascheva⁸². La finalul pomelnicului a fost lăsat un capitol special închinat pomenirii membrilor obștii de la Mănăstirea Doljești⁸³.

Numeroase danii au fost făcute de către negustori dintre care îi amintim aici pe Thoma, fiul lui Săndulachi, „nuguțitori din Eși”⁸⁴; Enache, cel mai probabil grec, fiul negustorului Manea⁸⁵; Mihalache, neguțator de la Focșani⁸⁶; Constantin, fiul lui Ilie „neguțetor abăger”⁸⁷; Ioan Tuduri și tatăl său, Constantin⁸⁸; Enache Drăgănel, „neguțitor blănar”⁸⁹ sau Gheorghe șelar⁹⁰.

Din familiile acestea se remarcă și o serie de femei ctitor precum Ecaterina Cuza care a donat Mănăstirii moșia Dumenii. Ea apare menționată în pomelnic alături de soțul său Ioan Calmăș, părinții – logofătul Ioan Cuza cu soția Ilinca și cu copiii lor Irina, Mihalache, Grigoraș; fratele Ioan Cuza; cumnații Moise Cucoran cu Maria și Lupu Crupenschi cu Safta; unchiul soțului, Ioan Theodor vodă Calimah cu doamna Ralița și copiii acestora, beizadelele Grigore cu Elena, Alexandru, Mihalache Șuțu Dracul cu Sevastia Calimah, Alexandru Mavrocordat cu Maria Calimah⁹¹. Ancuța Catargiu a donat câteva pogoane de vie la Nicorești din zestrea sa și apare menționată alături de soțul său Constantin Sturza și copiii lor Nastasia, Constantin, Grigorie, Ioan⁹². Din câte se pare Ancuța a reușit să îl atragă și pe fratele său

⁷⁹*Ibidem*, f. 50^r.

⁸⁰*Ibidem*, f. 55^r.

⁸¹*Ibidem*, f. 89^r.

⁸²*Ibidem*, f. 90^r.

⁸³*Ibidem*, f. 113^r; f. 119^r; f. 123^r.

⁸⁴*Ibidem*, f. 34^v.

⁸⁵*Ibidem*, f. 81^r.

⁸⁶*Ibidem*, f. 92^r.

⁸⁷*Ibidem*, f. 81^v.

⁸⁸*Ibidem*, f. 82^r.

⁸⁹*Ibidem*, f. 86^r.

⁹⁰*Ibidem*, f. 72^r.

⁹¹*Ibidem*, f. 40^r.

⁹²*Ibidem*, f. 44^r. Vezi pentru ea și Elena Bedreag, „Viind ceasul sfârșitului meu”: *sucesiune și practică testamentară în familia Catargi*, în „Studii și materiale de istorie medie”, XXXI, 2013, p. 216 și nota 30.

Apostol la efortul comun al binefacitorilor, el fiind înscris în pomelnic alături de soția sa Maria. Acestora le urmează câțiva dintre frați, Constantin, Ștefan, Anița și cumnații Toader Silion cu Safta și Costache Conache cu Ileana; părinții lor Ștefan cu soțiile sale Maria și Smaranda; bunicii dinspre tată: marele comis Apostol Catargiu cu Ecaterina și bunicii dinspre mamă: Sandu Crupenschi cu Anița⁹³. Acestora li se mai adaugă și altele jupănești citor precum Parascheva Sturza, căsătorită cu un oarecare Constantin, probabil grec⁹⁴; monahia Magdalena Ciolpan, soție a jicnicerului Irimicea⁹⁵; Ecaterina Sturza, soția lui Mihalache Luca⁹⁶; Maria diaconița⁹⁷; Anița, soția lui Zamfir de la Focșani⁹⁸ sau Alexandra, femeia lui Trofin Chieptăniariu⁹⁹.

Nu au fost uitați nici muncitorii de la zidirea bisericii, precum Gavriil Gherghel, cel care „a fost învățator croialii bisericii, lucrând-o până la boltel(e) ferestrelor și îndemnător începerii pritvor(u)lui”¹⁰⁰; Constantin Andrieș, care a îndemnat „de s-au început pritvorul cu bașcă și clopotnița”¹⁰¹; diaconul Theodor Chiril, care a lucrat viile mănăstirii aflate în paragină¹⁰²; Safta, „baba ce au slujit mănăstirii”¹⁰³.

Importanța acestei galerii impresionante de moși și strămoși oferite de pomelnicele Mănăstirii Doljești rezidă și din aceea că adună la un loc numeroase informații unice de o valoare neprețuită pentru istoria mentalităților și pentru științele auxiliare ale istoriei. Pentru genealogia ctitorilor, aici apar ramuri și nume noi (în special al copiilor morți la vârste fragede); pentru onomastică, pot fi extrase informații referitoare la modul în care erau formate și folosite numele în epocă, la felul în care au intrat în tezaurul onomastic moldovenesc anumite nume și porecle; la modul în care prenumele erau moștenite de la o generație la alta

⁹³ BCU, Iași, Ms. nr. 104, f. 44^f.

⁹⁴ *Ibidem*, f. 34^r.

⁹⁵ *Ibidem*, f. 49^f.

⁹⁶ *Ibidem*, f. 65^r.

⁹⁷ *Ibidem*, f. 90^v.

⁹⁸ *Ibidem*, f. 92^r.

⁹⁹ *Ibidem*, f. 99^v.

¹⁰⁰ *Ibidem*, f. 56^r.

¹⁰¹ *Ibidem*, f. 61^r.

¹⁰² *Ibidem*, f. 100^v (mențiune ulterioară, scrisă de altă mână).

¹⁰³ *Ibidem*, f. 56^r.

asemenea unui bun patrimonial; pentru prosopografie, găsim informații referitoare la cei care s-au călugărit spre apusul vieții; la modul în care slujbele și îndeletnicirile familiale erau moștenite de către urmași (dregătorii, slujbe la curte ori la ținuturi, preoția, negustoria) sau la felul în care se manifesta conștiința genealogică la femei. Acestea toate reprezintă doar câteva dintre subiectele ce pot fi abordate, cu rezultate remarcabile, atât în sfera istoriei sociale și a mentalităților, cât și în aceea a istoriei politice și culturale a Moldovei în veacul al XVIII-lea.

Această lucrare a fost publicată cu sprijinul financiar al proiectului „Sistem integrat de îmbunătățire a calității cercetării doctorale și postdoctorale din România și de promovare a rolului științei în societate”, POSDRU/159/1.5/S/133652, finanțat prin Fondul Social European, Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013).

Bibliografie:

- Atanasiu, Mihai-Bogdan, *Cantacuzinii moldoveni din secolul XVII până la mijlocul secolului XVIII*, în vol. *Familiiile boierești din Țara Românească și Moldova. Enciclopedie istorică, genealogică și biografică*, vol. III, *Familia Cantacuzino*, coordonator și coautor Mihai Dim. Sturdza, Editura Simetria, București, 2014.
- Idem, *O scrisoare-testament a monahului Ioasaf Cantacuzino (1776)*, în „Opțiuni istoriografice”, X, 2010, 1-2.
- Idem, *Testamente de monahi putneni din secolul al XVIII-lea*, în „Analele Putnei”, VI, 2010, 1.
- Idem, *Testamentele familiei Hudici din secolul al XVIII-lea*, în „Studii și Materiale de Istorie Medie”, XXXII, 2014.
- Idem, *Un colaborator al lui Iacov Putneanul: ieromonahul Nathan(ail)*, în „Analele Putnei”, V, 2009, 1.
- Idem, *Un monah putnean din Țara de Jos: Dionisie Hudici*, în „Analele Putnei”, IX, 2013, 1.
- Idem, Mîrza, Mihai, *Pomelnicul Bisericanilor scris la Mănăstirea Putna*, în „Analele Putnei”, V, 2009, 2.
- Băileanu, Gheorghe, *Dreptul de ctitorie în Moldova*, extras din „Buletinul Institutului de Istoria Românilor „A.D. Xenopol”, nr. 3, Iași, 1942.
- Bulat, Toma Gh., *O ctitorie târzie: mănăstirea Doljești-Roman*, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei”, XVI, nr. 11-12, 1965.
- Cojocaru, Alexie Monah, *Pomelnice din Mănăstirea Putna*, în „Analele Putnei”, VIII, 2012, 1.
- Idem, *Pomelnicul Mănăstirii Putna (1756)*, în „Analele Putnei”, VIII, 2012, 2.
- Crăciun, Maria, *Semnificațiile ctitoririi în Moldova medievală. O istorie socială a religiei, în Național și în istoria românilor. Studii oferite prof. dr. Șerban Papacostea cu ocazia împlinirii a 70 de ani*, București, 1998.
- Cronț, Gheorghe, *Dreptul de ctitorire în Țara Românească și Moldova. Constituirea și natura juridică a fundațiilor în Evul Mediu*, în „Studii și materiale de istorie medie”, IV, 1960.

- Dijmărescu, Dosoftei Ieromonah, *Suveranul ctitor de mănăstire*, în vol. *Dragomirna și ctitorii ei. Actele Colocviului din 20-23 iulie 2009*, Sfânta Mănăstire Dragomirna, 2014.
- Documente privind istoria României*, A, Moldova, veacul XVII, vol. II, București, 1953.
- Dumitru, Agache, *Pomelnicele bisericești. Valoarea documentară și semnificație istorică*, în volumul *Credință și cultură în Moldova*, III. *Cultură creștină și simțire românească*, tipărit cu binecuvântarea Înalț Prea Sfințitului Daniel, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei, Iași, 1995.
- Elena, Bedreag, „*Viind ceasul sfârșitului meu*”: *sucesiune și practică testamentară în familia Catargi*, în „*Studii și materiale de istorie medie*”, XXXI, 2013.
- Eșanu, Andrei, *Întregiri la Pomelnicul mănăstirii Sihăstria Putnei*, în idem, *Univers cultural în Moldova (sec. XV-XIX)*. *Studii*, Chișinău, 2013.
- Gorovei, Ștefan S., *Cantemireștii – Eseu genealogic*, în vol. *Dimitrie Cantemir (1673-1723), principe român și cărturar european*, Iași, 2003.
- Idem, *Istorie putneană imaginară în pomelnicul Mitropoliei Moldovei*, în „*Analele Putnei*”, IX, 2013, 2.
- Monu, Elena, *Familia Costache. Istorie și genealogie*, Bârlad, 2011.
- Nicolae Stoicescu, *Dicționar al marilor dregători din Țara Românească și Moldova (sec. XIV-XVII)*, București, 1971.
- Onciul, Dimitre, *Vechile pomelnice ca izvoare istorice*, în idem, *Studii de istorie*, studiu introductiv, îngrijire de ediție și note de Aurelian Sacerdoțeanu, București, 1971.
- Păltănea, Paul, *Familia cronicarului Miron Costin și risipirea moșiilor prin descendenți (II)*, în „*Arhiva Genealogică*”, V(X), 1998, 1-2.
- Pînzar, Alexandru, Gorovei, Ștefan S., *Un pomelnic sucevean și autorul său putnean*, în „*Analele Putnei*”, V, 2009, 2.
- Porcescu, Scarlat, *Pomelnicul triptic de la mănăstirea Moldovița*, în „*Mitropolia Moldovei și Sucevei*”, XXXIX, 1963, 7-8.
- Pușcașu, Voica Maria, *Actul de ctitorire ca fenomen istoric în Țara Românească și Moldova până la sfârșitul secolului al XVIII-lea*, București, 2001.
- Rosetti, R. General, *Familia Rosetti*, vol. I, București, 1938.
- Székely, Maria Magdalena, *Schitul Drăgușanul. Datorie creștinească și conștiință genealogică în actul de ctitorire*, în. vol. *Istoria: utopie, amintire și proiecte de viitor. Studii de istorie oferite Profesorului Andrei Pippidi la împlinirea a 65 de ani*, editori Radu G. Păun, Ovidiu Cristea, Iași, 2013.
- Eadem *Structuri de familie în societatea medievală moldovenească*, în „*Arhiva Genealogică*”, IV (IX), 1997, 1-2.
- Velciu, Dumitru, *Neculce vistierul, tatăl lui Ion Neculce*, în „*Limbă și literatură*”, XV, 1967.
- Izvoare inedite din fondurile de documente și manuscrise ale Bibliotecii Centrale Universitare din Iași, ale Bibliotecii Academiei Române din București și ale Arhivelor Statului București.